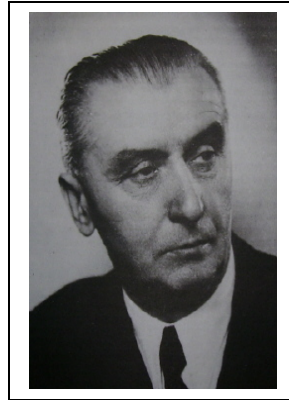

Tapolyai Mihály

Dr. Kiss Ferencz (1889-1966)

Kossuth-díjas orvosprofesszor történelmi lépése

"Az én kezeim között halt meg Kiss Ferenc professzor úr, miközben az intravénás injekciót adtam. Engem hívtak, mert munkatársa voltam az orvosi kutatásban, a hit szolgálatában, a zsidómentésben és nemzetközi képviselőként. Cikket is írtam róla az "International Fellowship of Evangelical Students" lapjában, halála után. Életének tanúja voltam. Szolgálatában egyik tanítványa."

**Prof. Dr. Tapolyai Mihály
ideggyógyász, pszichiáter
Budapest**

IDÉZET:

Holt lelkek nyomában c. könyvből:

**Dr. Kiss Ferencz
orvosprofesszor emlékének,
aki megtanított arra, hogy a
terror idejében se
csordalélekkel éljek,
hanem elvezetett és
megtanított a
legnagyszerűbb emberség
megőrző magatartásra.**

A mester és tanítvány

"Három lecke!"

**"...mesteremet ugyanolyan tiszteletben
részesítem, majd mint ... szüleimet ...
Gondom lesz rá, hogy a tudományt,
a szóbeli és minden
felvilágosítást ismertessem..."**

(Hippokratész: Orvosi Eskü)

**Történelmi katasztrófákkal terhes időben
jöttem erre világra, amely új lélektani, filozófiai és
szociológiai problémákat vetett föl mindazokban,
akik szembesültek az erőszakos elmúlás
eshetőségével, a túlélés kérdéseivel. Annyira nagy
volt ez a probléma, hogy a tudósok ki is dolgozták a
túlélésnek biológiai, pszichológiai és morális
összefüggéseit. Bennünk ez így csengett:**

Túléljük-e a második világháborút vagy sem? Énelőttem legvalószínűbbnek az látszott, amit a mi Zrínyi Miklósunk mondott. "*Sors bona, nihil aliud.*" "Jó szerencse semmi más!" Csak ezen múlna? Fatalizmus ez? Végzetszerű-e a megmaradásunk vagy Istentől való függőség ténye?

Volt egy kedves angol barátom, Paul Theedam. Angol katona volt a II. Világháborúban. Az első vonalban harcolt a német fronton. Lövészárokból, sárban taposva kereste a legjobb lövészállást. Golyó és aknazápor, esőzés sár, szűk élelem megviselte őket. Mindenki deprimált volt. Volt azonban a szakaszban egy fiú, egy jó bajtárs, aki mindig humoros volt, ő tartotta bennük a lelket. Viccein az egész szakasz nevetett, szinte kacagott, holott a lövészárokból, esőben, golyózáporban, mint említettem, nem volt derűs az élet. Egyszer visítva repült közénk egy srapel (Megj. 6,4 kg-os lövedék), és ő a jó barát, lekapta sisakját, rádobta a srapelre, és hassal rávetődött. Azonnal fölrobbant. Máshová repült a karja és más hová lábai. Nem volt többé. Pedig ő volt a lövészárók lelke. "Jó szerencse, semmi más?"

Némelyek azt hiszik, hogy a megmaradásban részük van. Úgy tűnik, hogy némi leleményességgel ők mentették meg életüket. Kritikus helyzetekben is föltalálták magukat. Ötletgazdag fantáziájuk volt. Velem is így történt nem egy válságos esetben. Akartam is leleményes lenni. Vagy Isten akart életben tartani valamire?

A veszély erkölcsi legyőzésének kell, hogy legyen egy másik, ösztönös módja is, a lélekjelenlét. Ez már a magasabb érzelmi és szellemi adottság, az én-tudat stabilitását jelenti. Nem esni pánikba, akármilyen is történik! Zuhoghatnak a bombák, dühöreghetnek a páncélosok, reszkethet a levegő a Sztálin-orgonáktól, ha

én hiszek abban, hogy van Isten, és nekem még élni kell, szilárdan állok a lábamon!

Sokan írják, nagy próbát kiállt emberek, pszichológusok, hogy fontos, a reménység. Pl. Viktor E. Frankl. (Logoterápia) Lehet, hogy ez csak illúzió?

Én nem vagyok biztos ebben a reménységben. Lehet, hogy a reménység megerősít a vírusokkal szemben. Ezt elhiszem, de az ágyúgolyókkal szemben nem. Balassi Bálintnak, aki annyi sok istenes versével tett bizonyosságot megtéréséről és hitéről, úgy elvitte Esztergom ostromában a fél lábát az ágyúgolyó, mint a vihar, pedig de jó lett volna, ha még élt volna!

A lélekjelenlét mélyebb és összetettebb, mint az előbbi. Tanulással kell kiművelni. Tudatosan föl lehet készülni olyan esetre, mikor hirtelen támad veszedelem, és nem hagy gondolkozni, dönteni, és idő sincs, hogy az ember megtalálja a megoldást, érdemes hinni, hogy ilyenkor belenyúl egy láthatatlan kéz. Hallottam az akna sivitását, mellém zuhant. És nem robbant fel. Megfogta a láthatatlan kéz. Legalább is én ezt így hiszem el.

Kitört a háború

Ezt és hasonlókat tanultam meg a német megszállás alatt mestereimtől, akikkel akkor az élet összehozott.

A II. világháború megindulása érdekes volt számunkra, és semmit nem vettünk észre abból, ami a valóságban történt. Föl sem fogtuk, hogy ez világpusztító esemény lesz életünk tartalma. Úgy éreztük, hogy ez egy nagy kaland. Csak győzelemről hallottunk, győzelem győzelem után. De a politikai helyzet mást mutatott. Lassan egyre feszültebbé vált az emberek közti kapcsolat, ellenérvek hallatszottak, szélsőséges hangok.

Eleinte minden érvet elfújta a győzelem, a Blitzkrieg. Ez imponált, azt sem tudtuk mi az, csak átértük. Szép, nagyszerű, és dicsőséges! Jaj, ha mi kapnánk ilyen! Még tizenéves voltam, mikor az egyetemre kerültem. Tetszettek nekünk a háborzongató háborúban a tigris páncélosok, T-34-esek, melyek élet-halál küzdelmét a Híradó filmekben mutatták be.

A béke csöndes örömét nem értékeltük! Nekünk, fiataloknak az eseménytelen volt és unalmas, nem volt benne semmi izgalom. A hősök, azok igen, azok érdekeltek, meg minden, amit a Híradó filmekben láttunk. A stukák, a zuhanó bombázás. Hű! Érzelmeinket *a hős imádat formálta*, Mussolini kiszabadítása, Skorzeny akciója.

Eljött 1944

Ekkor más és iszonyatos dolgok történtek. Előttünk fordult föl a világ. Asszonyok, terhes nők, gyermekek, öregek elhurcolásának tanúi lehettünk. Ez már sokkot jelentett. Tanácstalanok voltunk.

"Mit tehetünk?" - kérdeztük. Ezek nem győzelmes katonák, akik a frontról jöttek, nem hősök, akik most mennek ki. Ezek védtelen polgárok. Tiltakozzunk? Nevetségesen hangzott. Kinél? A tigris páncélosok árnyékában? Vagy hagyjuk, mivel úgyis tehetetlenek vagyunk? "Vétkesek közt cinkos, aki néma." - mondta a költő, Babits. Ez túl kemény beszéd volt, mert a költő nem gondolta jól végig. Majdnem mindenki néma volt. Ezek éltek túl a válságokat. Törvénytelen és erőszakos légkörben megszólalni értelmetlen öngyilkosság volt. Valahogy a magunk integritásának megőrzéséért, a jó lelkiismeretért. Magunk megnyugtatósaért mégis kerestük és éreztük, hogy valamit tenni kell. Néha olyat, amit békében, józan ésszel sosem tennénk meg. Különben az ember az élet nagy és kritikus helyzeteiben legfeljebb az életösztön két nagy törvénye egyikének engedelmeskedik, a Cannon-féle vészreakciónak:

Támadni vagy menekülni.

Ezek azonban csak a biológiai önmentés válaszai, ez engem és sokat nem nyugtatott meg. Gyorsan jött a politikai vihar, és a pergő események sodortak magukkal, azaz nem azt cselekedtük, amit akartunk, amit elképzeltünk, hanem a közhangulat, a közfelfogás vitt, sodródtunk. Néha tetszett, máskor utáltuk, vagy dühösek lettünk. Némelyeket elhurcoltak valamilyen lágerbe, mások örökre eltűntek, nem sokkal utána pedig Szibériába.

Sodródtunk.

1944-ben minket tízen-, és huszonéves fiatalokat úgy lepett meg a németországi hatás, mint a hirtelen rohanó árvíz, és már nem volt mibe kapaszkodni sem. Úgy, mint mikor mindenütt csak a robajló víz, víz és víz van! Örület, örület és örület! Egyik napról a másikra a rádiók hangja megváltozott. Az újságok hangneme más lett, ordítóztak, és szinte mindenki kezdett csoportosulni, ki ide, ki oda, más valaki mögé sorakozott. Nem lehetett tudatosan dönteni, rá fölkészülni, nem lehetett védekezni, megszökni, ügyvéddel konzultálni. Hogy lehet ilyen megfélemlítést értelmesen földolgozni, vagy vele szembe nézni? És eközben tiszta látásunkat megőrizni és vele lelkiismeretünk nyugalmát megtartani?

Különösen kérdés volt azoknál a diákoknál, akiket morális kérdésekre érzékenyvé tettek valamilyen élő vallási mozgalomban, és lelkileg is aktívak voltak. Katakombába rejtőzve éljük közösségi életünket? És kint az életben némán és személytelenül létezzünk? Ez gyávaságnak tűnt előttünk. Fegyelmezetten, szigorúbb önkontrollal élünk, mint a szabad átlagember? Ez bölcsnek látszott, de nem elégített ki.

A valóságban szótlanabbak lettünk, és ha szóltunk, akkor is többnyire személyes lelki dolgokról beszélgettünk. Ettől helyzetünk nem lett

biztonságosabb, de biztonságérzetünk jobb volt. Úgy éreztük ez már helyes viselkedés. Azok, akik ezt az utat választották, még életszemléletük is megváltozott. Ezért a szubjektív, pusztán érzelmi önvédelmi megoldásért nem lehet őket elítélni. Nem volt fórum, személy vagy mód ahhoz, hogy véleményét bárki közülünk elmondhassa, vagy kifejezze.

Talán fogadja el a meghurcolást, esetleg a mártíromságot?

Belépett sorsunkba **Dr.Kiss Ferencz orvosprofesszor, mint ember.**

Volt a történelemnek azonban egy másik szférája is. Olyan, amit mindenki maga érez belül. Ami nem a külső békét, hanem, ami ilyen körülmények között is a benső békességet keresi. Szerencsés ember ez, akinek ilyen politikai vész helyzetben van hiteles tanítómestere, aki megmutatja a lelki vészkijáratot. Ilyen volt nekem dr. Kiss Ferenc orvosprofesszor, a világhírű anatómus. Kiss Ferenc, professzor úr Rockefeller fellow is volt, a francia akadémia kitüntetettje is és több más nemzetközi tudományos egyesület elismerését bírta. Anatómiai könyveiből tizenhét nyelven tanítottak a világ különböző országaiban. És emellett, ez a professzor velünk diákokkal szóba állt, ami abban az időben ritkaság volt. Ő lett a mi szellemi mentorunk, tanító mesterünk, akinek előadása mély benyomást tett rám, és drámai módon megváltoztatta életemet és érdeklődésemet. Eddig csak szerettük, mint nagy tanítómestert. Csodáltuk sokoldalúságáért. De azt hittük az ő világa mégis más, mint a miénk, hallgatóknak.

Mikor aztán politikailag élessé vált a helyzet számunkra is, ezekkel a szavakkal döböntett meg minket nyilvánosan, egyetemi hallgatókat:

"Most vigyázzanak, hogy mit csinálnak!... Hát anyák, gyermekek és fegyvertelenekkel szemben akarnak hősök lenni? Olyanért küzdjenek, aminek értelme van! Amiért érdemes és szép harcolni, még meghalni is. Különben ostoba heroizmus csapdájába esnek."

Ez volt az első nagy lecke, amit tőle kaptunk, és lett egy új élet kezdésének alapja.

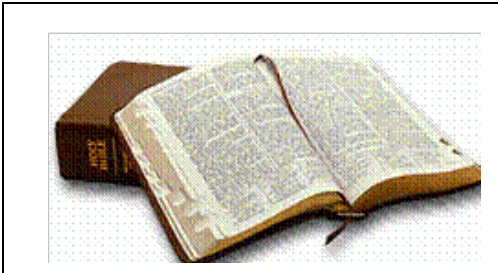
Meghökkenítő történelmi példákat hozott erre.

Csakugyan! Talán én is ide jutottam volna, az ostoba heroizmus csapdájába, mint oly sokan mások, ha Isten Kiss professzor úrral közbe nem lép az életembe. Operetthős! Vagy anarchista. Igazi áldozatokkal! Szép ez? Jelenetekben játszani, aminek alig van kockázata. De áldozatai vannak. Mi volt az az életérzés, ami ebbe belehajtott volna engem? A világképem, mely csak egy szerep volt eddig, életem elmúlt szakaszában, szentté keresztelt nagyzási roham. Mint a legtöbb fiatalnak. Egy szerep, amiben magamat akartam megélni, "önmegvalósítani." De nem az eszményi enyémet, hanem a rosszabbik énemét, az árnyékomét, akinek kibontakozásáért eddig éltem. Most végre igazán szabad vagyok - ezután. És itt az ideje, hogy valami szépet és nagyot tegyek, hittem, persze Isten erejével, mert minden szándékomat akkori lelki állapotomnak megfelelően megkereszteltem. Különben mit tehet egy tizenéves vagy egy-két évvel több egy világháborúban összeomló vár romjai alatt? Mint az egér szaladgálhatnék a leomlott kövek és gerendák között.

Meglepetésszerűen új volt számomra a professzor úr körül összegyülekező ifjúság hangulata, csöndes békessége! Eljártam hallgatni őket. Fölfedeztem, hogy szükségtelen ugrálni, nélkülünk is megy a világ, sőt

nincs is szükség arra, hogy beavatkozzunk. Tudok én hullámokat csinálni a lavórban is, de a tenger hullámai természetesen és mégis félelmetesen önálló hatalmak, és az maga a Történelem!

Politikai becsvágy már nem lobogott bennem, mint azelőtt, mert már az értelmetlenné és nevetségessé vált előttem. Könnyedén szóltam erről. Hát egy megtérés ilyen óriási lélektani változást hoz? Szinte napok alatt megszületett egy új realitás érzék? A hatalmasok ezt nem ismerik, mert nem jól keresik ennek forrását, ezért esnek az istentelenkedésbe.

1944 március 19-e

utáni hétvégére Kiss professzor úr nekünk orvostanhallgatóknak és még néhány más értelmiséginek elmélkedő csendes napot szándékozott tartani, de közbelépett a történelem, a német megszállás. Tilos volt összejönni. Gyülekezési tilalom volt halálbüntetés terhe alatt. Ezt írták a plakátok, írták az újságok, és ezt mondta a rádió. Mi mégis arra gondoltunk, hogy összejövünk. Nem volt még akkor fejlett veszélyérzékünk a diktatúrához, és így összejöttünk. Együtt voltunk mi fiatal orvostanhallgatók, és vártuk a profot. Lestük, hogy eljön-e. És ha eljön, mit fog mondani? Föloszlat? Hazaküld? Vagy bevezetés nélkül előadni kezd. Csupa rejtvény a mozgó történelem.

Megjött, és azt mondta, hogy maradjunk együtt és várjuk meg őt, míg visszajön, mert ő most elmegy engedélyt kérni a Gestapóhoz. Elhatározta, hogy beszél Eichmannal, és megmagyarázza neki, hogy a mi

összejövetelünk ártatlan baráti társaság, és nem foglalkozunk politikával. Ez nem olyan politikai gyülekezés, hanem csak olyan vallási jellegű összejövetel és a jellem kérdéseivel foglalkozunk. Mi tudtuk, és ezt is vártuk tőle, hogy ő ilyen ember legyen, aki hiteles modell lehet számunkra, szembe mer nézni a veszéllyel.

Tárgyalni tud az életveszedelemmel.

Bátorított, hogy csak maradjunk együtt, és ne hangoskodjunk az alatt, miközben ő Eichmannal tárgyal, aki most Hitler által teljhatalommal fölruházott úr volt Magyarországon. Kiss prof. a régi magyar hagyományt követte, mikor egyedül ment el hozzá tárgyalni. Lent az Üllői úton dübörögtek a tigris tankok.

Ahogy belépett a Gestapó épületébe, a német kapu őrség megkérdezte, hogy mit akar.

"Kihallgatást kérek Eichmann úrtól. Kérdezni akarok valamit."

"Nichts fragen!" Semmit ne kérdezzen! És a kapura mutatott.

Jó, - gondolta Kiss prof., de nem mondott semmit. - Nem kérdezek többet semmit! És kijött!

Mi izgatottan vártuk őt, hogy megtudjuk mi történt.

Mikor megérkezett nem szóltunk semmit, csak az arcát fürkésztük.

- **"Eichman nem fogadott. - itt elhallgatott, mi vártuk a folytatást, - a kapuőr azt mondta, hogy**
- **"nichts fragen!"**
- **Semmit ne kérdezzek! Tehát többet, ezentúl semmit nem kérdezzük, - értették?**

Megtartjuk a csendes napot! És többet semmit nem kérdezzük! Ők mondták! És azt tesszük, amit lelkiismeretünk diktál. Mindenki a maga bőrét viszi a vásárra. Nem kérdezzük, csak tesszük a dolgunk!

Mindent, amit helyesnek és jónak látunk, azt cselekedjük. A hatalom kivonta magát a demokrácia, az alkotmányos rend kontrollja alól. Ilyenkor nem szabad kérdezni semmit, csak cselekedni!"

Megkérdezte, akar-e valaki hazamenni?

Széjjelnéztünk. Egymásra. Egyszer hátul fölállt valaki. Odanéztünk. Szócs János volt, katonatiszt, civilben francia tanár.

Csendes szelíd hangján megszólalt. Ijedten hallgattuk. Hát János, pont János akar elmenni? A következőket mondta:

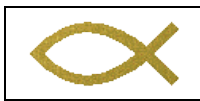
"Úgy gondolom, aki most meghátrál, az igent mond a német megszállásra."

Mindnyájan megnyugodtunk. János szokása szerint még fejtegetett valami filozófiát, aztán leült. Cserépi Zoli barátilag megölelte.

"Jól van, János."

Professzor úr arca kemény volt, és határozott. Soha ilyenek nem láttam. Ez volt Kiss prof. politikai arca.

És ez volt a második lecke, amit tőle kaptunk.

Majd ez lett számunkra az "új rend", az illegalitás egyik legfontosabb alaptörvénye. Így kaptuk meg az utasítást a jövőre. Nem kérdezni, nem kérvényezni, csak cselekedni!

Ez roppant tetszett nekünk. Minden szem ragyogott, nem tapsolhattunk, mert az utcán, az Üllői úton szaladgáltak a tigris tankok. Mikor ő ezt látta, megmagyarázta ennek a magatartásnak a lelki vonalát. Erre is szükségünk volt, hogy amit csinálunk, jó

lelkiismerettel csináljuk!

"Cselekedjenek bármit, amire bátorságuk és lelkiismeretük indítja, csak ne próbáljanak engedélyt kérni ehhez. (Kiss prof. hagyományos módon diákjait urazta és magázta, és mint felnőtt urakat kezelte, nagyszalontai stílusban így szólított, hogy "kied") Aztán így folytatta:

"Ha kérdeznek, akkor választ kapnak, és akkor annak már engedelmeskedni kell! Akkor ez már lelkiismereti kötelesség is! Ha megtiltják, akkor annak is engedelmeskedni kell, mert a legnagyobb erősségüket, a jó lelkiismeretet vesztik el. Ha nem kérdeznek semmit, hanem a józan realitásérzékre és a hitre támaszkodva döntenek és tesznek, úgysem tesznek rosszat, akkor túlélhetnek sok válságot, és lelküket is megőrzik! Ha pedig elvesztik életüket, **Krisztus fölállva várja kieteket!"**

Micsoda lecke volt ez!!

Cselekedni. Ezek a bölcs látások lettek kalauzunk a legválságosabb hitleri, valamint a sztálini kommunista időkben is.

Hiszen az élet, az emberi, a magyar, és az evangéliumi élet csak az illegalitás bűvópatakjaként haladhatott tova. És haladt. Kaptam vezetést és kaptam kalauzt is.

Hirtelen odafordult egy fiatalember felé, Éliás Jóskának hívtuk. Zsidó származású református lelkész volt. Rámutatott.

"Őt ne hagyjátok magára, főleg az utcán kísérvétek. Testőrökkel kell járnia, mert cifra világ jön!"

Boda Domi (aki később gyermekgyógyász professzor lett Szegeden) meg én lettünk a kísérői, azaz testőrei. A helyzet súlyosbodott. Csak most kezdtem érezni. Kellett, hogy valaki megnyissa a szemünket! Egyszer magához kéretett Kiss prof. és így szólt:

- **"Misi, ha komolyan vette a hitet, akkor ne csak a mennyekbe nézzen, hanem a földön is, ebben a világban is nézzen szét, és merjen azok mellett kiállni, akiket most embertelenül összeszednek, és gettókba raknak. A szolgálat nem az, hogy most a Szentírás egyes szakaszairól okoskodjunk, hanem hogy cselekedjünk, még ha ez kockázattal is jár. Vállalja ezt Misi?"**
- **Természetesen igen, professzor úr, hogy én vállalom. - mondtam.**
- **Én is vállalom - hallottam, mondta a barátom.**
- **Ekkor elválasztottak minket egymástól. Nem beszéltek sokat. Engem dr. Kocsis Antal szájsebészre, az egyetemi magántanárra bíztak. Aki csak ennyit mondott akkor, mikor nekem szóltak, minden bevezetés nélkül:**
- **Akkor menjünk! Ez már egy újabb lecke volt: Hogy barátomat kire bízták, nem tudom.**

Aztán engem átadott Dr. Kocsis Antalnak, aki szájsebész docens volt az egyetemen. Közepén kezdte:

- **Te tüdőgyógyászatban dolgoztál, úgy-e? - kérdezte Tóni bácsi, ő tegezett.**
- **Igen, - feleltem.**
- **Akkor hozd a fonendoszkópodat!**

És ketten elindultunk. Széjjelnézni sem tudtam, mert Tóni bácsinak nem állt be a szája, csak beszélt, beszélt oda nem illő dolgokat. Hogy természeténél fogva volt

logorrheás, ilyen bőbeszédű, vagy csak belőlem akarta a félelmet elűzni, nem tudom. Ez eleve szükségtelen volt, mert én nem féltem. Mikor elértünk az Izabella utca sarkához, ami itt van Budapest belvárosában, elcsendesedett.

- Odamegyünk, - bökött a fejével egy kapura. – Itt űr szokott lenni. Most nem látok ott senkit. Az a ház most gettó, a zsidók elkülönítésére. Belépni tilos, de mi belépünk! Érted? Nézz széjjel, látsz-e SS katonát!

Nem láttam. Csöndesen bementünk az udvarra, de egyszer Tóni bácsi *hátranézett*. Ezt a mozdulatot soha nem láttam eddig még senkinél! Ebben az országban nem volt erre szükség. Még ilyet! Gyanakodva hátranézett! Nekem szokatlan volt. Én is hátranéztem, akartam tudni, miért nézett ő hátra. De nem láttam senkit és semmit.

Azután sokszor, nagyon sokszor kellett látnom ezt a mozdulatot. Sőt később magam is így tettem. Ezek után beléptünk a magasföldszinten az első lakásba, amelyik tele volt emberrel. Egy olyan 5x6 méteres szobában lehettek vagy 12-15-en. Mind zsidók. Kedvesek voltak. Kissé lehangoltak, de semmi pánikot nem tapasztaltam. Olyan normálisak, főleg azokhoz képest, ahogy ma beszélnek erről. Széssel kínáltak. A panaszosokat meghallgattuk. Tóni bácsi ezeket följegyezte. Aztán egyeseknek név szerint kiosztott valamilyen Schutzpassst, útlevélfélét. Aztán, akinek egészségével volt panasza, ott engem kért, hogy vizsgáljam meg azokat. Ő szájsebész volt és fogász. Emlékszem, az egyik férfinak alopecia areatája volt, foltos kopaszsága és köhögött. Erre panaszkodott. Ránéztem. Alig kapott lélegzetet, rekedten kiáltott

– Segítsen!...doktorkám! Úgy érzem, megfulladok.

Majd elnevettem magamat. Tipikus zsidó megszólítás. Lehet, hogy azért, mert fiatal voltam, de azután is a zsidók mindig így szólítottak engem:

"Doktorkám!"

Megvizsgáltam. Ez már meghökkentett. Olyan üreghang

volt a tüdő fölött, hogy rögtön tudtam, hogy ennek kavernája van. Hiszen ezt már Rozsnyón megtanultam még Faust doktor mellett. Luk a tüdején. Tóni bácsi dupla adag vitamint adott neki. Ennyi volt minden. Minden gyógyszer svéd gyártmányú volt, a Wallenberg misszióból.

Tóni bácsi odaszólt neki:

- Legközelebb beszámol magáról - neki, - mutatott rám, - és ekkor felém fordult: Ezentúl te egyedül fogsz ide bejárni, és ezt csinálni, érted?

Egy nagyon szép lány odajött hozzám, és bizalmaskodóan, de nagyon lehangoltan a vállamra tette a kezét, és csak ennyit mondott.

- Hülye ez az élet! – Sokáig nézett a szemembe.

- Hát eléggé! - feleltem. És kérdőleg néztem rá, hogy mit akar ezzel mondani, de nem mondott semmit. Ez már érez valamit, de nem látszott kétségbeesettnek. Nem tudtam mi egyebet mondjak neki. Valamit akart még talán, amit nem tudott megfogalmazni, vagy nem merte kimondani. Megtettem volna, ha kivihető, segítséget kért volna. Mindenki inkább apathiás volt. Ennek a mai pánik hangulatnak, ami posttraumás pánik, nyoma sem volt. Vagy mit gondolhattak, hogy mi lesz velük? Mi sem tudtuk, nem is sejtettük, és nem is értettük. Hiszen azt sem tudtuk, holnap mi lesz.

Legközelebb már nem volt ott. Állítólag egy német tiszttel elment. Hogy ez mit jelentett, még akkor nem tudtam dekódolni, mert nem figyeltem az arcokat. Azt jelentette-e hogy német tiszt elhurcolta, vagy a lány behízelegte magát neki, csak hogy megmeneküljön? Ki tudja, de mit számít ez, úgy sem saját szabad akaratából tette. Muszáj volt túlélni.

Mikor kimentünk, Tóni bácsi kioktatott: Ha SS őrvan, nem mégy be, vagy megvárod, míg elfordul, és akkor lógsz be. Különben igazolnod kellene magad. De ha igazolványt adunk neked, akkor nagyobb bajba

kerülhetsz. Meg hol használ, hol nem. És akkor *mi* nem tudunk használni téged többet arra, amire kell. Vigyázz, de csináld. Tudnod kell hogy törvényen kívül mozogsz és élsz. Érted? Törvényen kívül! Senki nem fog megvédeni. Ha elkapnak, az Úr legyen veled! Ne maradj a kezükben, mert semmi irgalomra nem számíthatsz.

Ez az élmény lett életem egyik kulcsélménye. Folytatása mélyen belém vésődött. Egy életre meghatározta életstílusomat, ha lelkem mélyébe nézek, akkor csak így fejezhetem ki magam: Elköteleztem magamat az üldözöttek és elnyomottak papjává. Hívatást ott nyertem az Izabella utcai gettóban 1944-ben, másfél évvel életem nagy fordulata után. Kiss prof. és Kocsis Tóni bácsi inspirációjára. Bizonyára benne volt Isten. Most ezt őszintén mondom. Ebből lett aztán tudatos élettartalom, küldetés.

Ez volt a harmadik lecke: Cselekedni!

Nem a politikai semlegesség mögé elbújni, sem nem a gyilkos közöny undorító jellemébe bújni!

Ettől kezdve ezt követtem. Ennek a döntésnek életre szóló következményei lettek. Ezért maradtam én névtelen, és ismeretlen. Sokszor cselekedtem törvényen kívül, sőt annak ellenére cselekvő. Polgári közfelfogás szerint sikertelen ember voltam. Így is volt jobb, mert ha ismertebb vagy orvosilag befutottabb lettem volna, ha orvosi találmányaimat hasznosíthattam volna, ismereteimhez fórumot kaphattam volna, messzebbre előre léphettem volna pozícióban és jómódban. Akkor azonban szem előtt lettem volna, és ezt a munkát nem végezhettem volna. Időnként bántott sorsom ilyen alakulása, de végső fokon nem bántam meg. Több szenvedőn tud segíteni így az ember, mint kutatóorvosként. Maradtam gyakorló orvos és ember. Sokszor félretaposott, máskor politikailag is megrágalmazott, és csak egyet tehettem, mosolyogtam.

Legfeljebb belül fájt a szív, ha közeli barát sértegetett, besúgott vagy följelentett. Ki tudta, hogy órák múlva életveszélyes szituációkban kell valaki, vagy valakik után kinyúlnom. Egy életem át kell ennek terhét hordozni, mint ez majd az élet következő fejezeteiből kiderül. Ez volt a kijelölt sorsom.

Kiss prof. tanítása így élt tovább bennem, ahogy új megvilágításba helyezve az életet, sőt az emberi sorsot előttem. Egyszerre érett ember lettem. Az elvetett mag új megfogalmazásokban sarjadt ki ezután. Szüksége volt erre még a lelkiismeretemnek is, hogy törvényen kívül is, vagy helyesebben kifejezve törvényen fölül is jót cselekedjem, több és erősebb bátorításra. Hogy ne azokkal tartsak, akik parancsra cselekedtek gonosz. Belső biztonságérzetet adott az a tudat, ami ezt a hozzáállást meg is fogalmazza ekképpen, mikor a diktatúra és az állami terror olyan, ami törvényteleniséget cselekszik a törvény színe alatt.

**"Van-é köze Tehozzád a hamisság székének, amely nyomorúságot szerez törvény színe alatt."
(Zsolt 94:20)**

Elindított egy olyan úton, amely egész életet átölelt.

Kiss professzor nélkül nem nőtt volna föl a magyar evangéliumi élet, és a szomszéd országokra kiterjedő hatalmas missziója, vigasztalása és ereje.

Nem tudom megérteni azokat, akik keresztény létüket az ő halált megvető kiállításának köszönhetik, már alig tudnak róla valamit. Végig harcban állott a Rákosival, a

kommunista hatalom istentelen politikájával, a lelki szabadságért.

**"Az igaznak emlékezete áldott,
a hamisaknak neve pedig
megrothad."**

(Példabeszédek 10:7) (Károlyi ford.)

Tapolyai Mihály más ajánlott írásai:

Egyedül vagyok, állj mellém! –A szerelem kétségeiben, a házasság válságaiban, a gyermeknevelés tehetetlenségében, az öregkor magányában és a halál küzdelmében.(Stúdium, Kolozsvár)

Ének a börtönből: —Egy szabadulás belső története. Cleveland, Ohio, USA

Zsarolás: (Szerelemben, házasságban, közéletben, vallási közösségekben, mint sorsformáló függőségek és a megoldás. (Orsz. Alkohológiai Intézet)

Holt lelkek nyomában: Életrajzi keretben társadalom kritika, jó és rossz tényekben. (Kairosz, Budapest)

Kaphatók a LIBRI és más könyvesboltokban.

Angolul Amerikában (USA):
Mihály Tapolyai:—"Hymn from Prison"
címmel jelent meg. — Lásd az Interneten,
a Google keresőben a nevem alatt.